

Štukavec, Libor

[Malmberg, Bertil. Nya vägar inom språkforskningen: en orientering i modern lingvistik]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1965, vol. 14, iss. A13, pp. 205-206

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100373>

Access Date: 11. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

social, and stylistic', in Bright's and Ramanujan's formulation. These three aspects of variations and their interplay were intently discussed, especially in connection with diasystems, inter-dialectal and interlingual borders, contacts, borrowings, mutual adjustment, 'tolerance or intolerance of variation', role of bidialectal (and multidialectal) or bilingual (and multilingual) individuals or communities. Several instructive 'sociolinguistic' papers... disclosed the promising development of this vital field of research, first outlined by Lévy-Bruhl at the plenary session of the Copenhagen Congress of 1936. Yet one can hardly view the socio-linguistic influences on language as merely intrinsic factors. If we approach linguistics as just one among the conjugate sciences of communication, then any difference in the role of communication may evidently have 'a potent effect' upon verbal communication. Thus the role assigned to the wider radius of communication by a nomadic society leads both to technological improvements in transportation and to a coalescence of language."

It is not I think necessary to add anything to this. Dialectology in this conception has very little to do with any nostalgic homeland studies for popular consumption. It will by necessary to work out a common international tongue both in terminology and in the language of definition. We cannot confuse the two endeavours of modern dialectology: 1. the endeavour to grasp adequately the structure of the dialect, and 2. the endeavour to grasp the relationships between language factors and social factors; these two paths at times approach more closely to each other, at times they deviate, but both lead to a single aim: to the better knowledge of man — of man in society.

Jan Chloupek

Bertil Malmberg: Nya vägar inom språkforskningen. En orientering i modern lingvistik. Stockholm, Svenska Bokförlaget, 1959, 254 s.

Kniha švédského fonetika Bertila Malmberga, jehož jméno známe mj. z 2. dílu Zvegincevova sborníku *Novoje v lingvistike*, chce být pouze „orientačním přehledem úkolů a metod současné lingvistiky se zvláštním zřetelem k tomu, co odlišuje moderní jazkozpyt od jazykovědy 19. století...“. Tím více jsme proto překvapeni hloubkou autorova pohledu na současnou lingvistickou problematiku i jeho obsáhlými znalostmi příslušné literatury, o nichž o obou podává kniha výmluvné svědectví. Připojíme-li k tomu stručné a výstižné formulace, jimiž charakterizuje jednotlivé směry nebo jazykovědné práce, nemůžeme Malmbergův úvod do současné lingvistiky nepokládat za zdařilý — už z toho důvodu, že shrnuje velmi rozsáhlý materiál, jehož utřídění a orientace v něm jsou prvním předpokladem jakéhokoliv dalšího rozvoje té či oné lingvistické koncepce.

Po úvodním vymezení pojmů jazykověda, filologie a lingvistika podává autor nástin vývoje a současného stavu historicko-srovnávacího jazkozpytu a zahrnuje sem nejen zhodnocení mladogramatické školy, ale i problematiku substrátu, superstrátu a adstrátu, kritiku marrismu, stav výzkumu mrtvých indoevropských jazyků i výsledky srovnávacího studia jazyků indoevropských a neindoevropských. V kapitole „Ferdinand Saussure a ženevská škola. Strukturalismus“ vychází Malmberg z Humboldtova pojetí synchronického rozboru jazyka a přes Whitneyho, Baudouina de Courtenay, Wintelera, Noreena, Svedelia aj. dospívá k Saussurovu dílu *Cours de la linguistique générale*. Jež označuje za základní pro vznik moderní jazykovědy. K Saussurovu pojetí jazyka pak přidružuje Meilleta, Jespersena, Wartburga, Bloomfielda, Gardinera aj. Po kapitole o dialektologii a jazykovém zeměpise, která zároveň podává přehled o stavu jazykových atlasů, následuje pojednání o neolingvistice a Vosslerově škole. Zvláště tato škola vychází z Croceových estetických názorů, především z jeho práce *Estetica come scienza dell'espressione e linguistica generale*. Vosslerův idealismus nepřežil ve větším rozsahu druhou světovou válku, protože některé jeho myšlenky využili pro své neblahé cíle nacističtí ideologové. Neolingvistika naproti tomu žije jmény Bartoli, Bartoni, Bonfante aj. V partii o Pražské fonologické škole rozebírá Malmberg nejprve práce „průkopníků fonologie“ Trubeckého, Jakobsona a Karcevského a píše, že „na mezinárodním lingvistickém kongresu v Haagu roku 1928 vystoupili s fonologickým programem. K němu se připojuje skupina českých jazykovědců a tvoří tzv. Cercle linguistique de Prague. K této skupině patřili kromě jmenovaných mj. Češi Bohumil Trnka, Josef Vachek a Bohumil Mathesius.“ Poté vypočítává další příslušníky fonologické školy a rozebírá některé pojmy, jak říká, „pražské fonologie“. Trubeckého *Grundzüge der Phonologie* hodnotí jako „důležitý mezník v dějinách jazykovědy“ a jim na roveň staví pouze práce Jakobsonovy a Martinetovy, zejména *Économie des changements phonétiques* posledně jmenovaného autora. Této práci si Malmberg všimá velmi důkladně a několikrát se k ní vrací, protože ji považuje za významný pokus o vytvoření teoretické základny pro historicko-fonologickou analýzu. Na závěr kapitoly hodnotí strukturalismus v tom smyslu, že uvedl hláskové změny do vzájemných vztahů a tím překonal to pojetí jednotlivých jazykových jevů, které jejich usouvzatelnost nerespekto-

valo. Svým vyhraněnějším lingvistickým pohledem uvedl na vyšší úroveň také řešení problémů historického hláskosloví. Potom se Malmberg znovu vrací k Martinetově *Économie* a říká, že ačkoliv jde o dílo diskusní v mnoha teoretických i praktických otázkách, je významným přínosem k metodologickým problémům evoluční fonetiky a kromě toho jedním z nejzávažnějších příspěvků do debaty o lingvistické metodologii. Kapitola o moderní (experimentální) fonetice zachycuje dějiny a stav fonetického bádání se zvláštním zřetelem k té jeho části, kterou lze využít pro technické účely, např. při konstrukci přístrojů pro mechanické zapisování mluveného slova a převádění psaného textu do mluvené řeči apod. Přitom do fonetických výzkumů nejednou pronikají prvky a kritéria teorie informace (zjišťování redundance hláskových formantů atd.) Sémantice věnovaná kapitola podává – kromě historického přehledu sémantického bádání – charakteristiku sémantické teorie Ogenovy, Richardsovy, Morrisovy, Hjelmselevy, Cassierovy, Ullmanovy, jakož i Chaseovy, Hayakawovy, Greenbergovy, Wartburgovy a dalších. Důkladnější se zabývá Ullmanovým pokusem o vytvoření tzv. strukturální historické sémantiky. Moderní sémantiku pak hodnotí takto: „Příspěvek moderní sémantiky k popisu jazyka záleží tedy v uvedení... té metody strukturální analýzy do lexikálně sémantického plánu, již tradiční popis jazyka přiřkl místo... v plánu gramatickém. V lexikálním plánu je tedy moderní sémantická analýza totéž co fonologie... v plánu fonologickém.“ Kapitola o glossematice, Hjelmselevy jazykové teorii a moderní dánské jazykovědě nejdříve podrobně rozebírá Hjelmselevův spis *Omkring sprogteoriens grundlæggelse* z roku 1943, v němž se autor pokouší o vytvoření immanentní teorie jazyka, a charakterizuje práci Kodaňského lingvistického kroužku (Uldall, Bjerrum, Hansen, Ege, Togeby aj.). Pokud se týká moderního jazykozpytu ve Spojených státech, jemuž je věnována zvláštní kapitola, poznamenává Malmberg, že bohatství pojmů, s nimiž pracuje americká lingvistika, neznamená vždy, že jde o nové skutečnosti. Nezdídka se totiž jedná jen o nové pojmenování známých fakt. Politováníhodným důsledkem této terminologické roztříštěnosti pak je, že americký a evropský strukturální jazykozpyt není s to nalézt společnou řeč, což způsobilo přerušení styků mezi oběma školami. Kapitola o použití statistických a matematických metod a teorie informace v jazykozpytu se zabývá zjišťováním frekvence slov a tím, co se v tomto ohledu v jednotlivých jazycích vykonalo, významem teorie informace pro jazykozpyt, překládacími stroji a příslušnou literaturou k tomuto předmětu (Whatmough, Wiener, Shannon aj.) Knihu uzavírá kapitola nazvaná Příspěvek psychologie a filosofie ke studiu jazyka, v níž je rozebírána především Bühlerova *Sprachtheorie* a Kainzova *Psychologie der Sprache*. V rámci téže kapitoly se autor zmiňuje také o výzkumu dětské řeči a o problému dvojazyčnosti.

Je přirozené, že Malmbergův pohled na současnou lingvistiku se od světové jazykovědné literatury zhusta obrací k pramenům skandinávským, takže se v jeho knize setkáváme i s pracemi Collinderovými, Brendalovými, Sommerfeltovými, Holmerovými atd. Toto uzemnění do skandinávského prostředí je však rozhodně ku prospěchu celkové koncepci Malmbergovy knihy, uvážíme-li, jak významnou roli severská lingvistika hraje ve světovém měřítku. Malmbergův úvod do moderní lingvistiky je tedy třeba přijmout nejen jako dokonalého bibliografického průvodce po aktuální lingvistické literatuře, nýbrž i jako ucelený obraz vývojových tendencí, které tomuto vědnímu oboru vládnu.

Libor Štukavec

Emmon Bach: An Introduction to Transformational Grammars, Holt, Rinehart and Winston, Inc., New York, Chicago, San Francisco 1964, pp. 205.

1. The book by E. Bach is, as far as we know, the first thorough and systematic introduction into the problem of transformational grammar (TG) and theory of grammar.¹ It contains a revised and completed version of the author's course in TG at the Texas University. The ideas of the book are in agreement with those of a number of representatives of TG, namely of N. Chomsky.

The subject matter is exposed in 8 chapters progressing from the most simple to more complicated concepts. The introductory Chapter I deals with the aims of linguistics and with linguistic data. The aims of linguistics are a theoretical research in language, explanation and prediction of linguistic facts (e.g. in describing a language it is necessary to state clearly which sentences of the given language are and what their structure is), as well as to devise theories of concrete languages (their grammars) and theories of language in general. Linguistic theory is concerned with empirical linguistic facts whose nature is such that we cannot deal with them directly, but only if they are recorded in any form (e.g. in the form of symbolic representation). Linguistic facts are also of a social character, since language is, beside other things, a social institution and it is necessary to account also for the „intuition of the native speaker“, i.e. for his ability to understand an infinite number of sentences of a given language, (even those which are quite novel for him since he has never heard them before), as well as his ability to create an infinite number of sentences of the given language.

In Chapter II, some basic concepts of transformational grammar (TG) are explained. In